חמצן עד יום מותו אמר רבה בר (בר) שילא מאי קרא [1]אלהי פלטני מיד רשע מכף מעול וחומץ רבא אמר מהכא [2]למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ אשרו חמוץ ואל תאשרו חומץ תנו רבנן אותה שנה שמת בה שמעון הצדיק אמר להם בשנה זו הוא מת אמרו לו מניין אתה יודע אמר להם בכל יום הכפורים היה מזדמן לי זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויצא עמי והיום נזדמן לי זקן אחד לבוש שחורים ועטוף שחורים נכנס עמי ולא יצא עמי אחר הרגל חלה שבעה ימים ומת ונמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם ת"ר ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין ולא היה לשון של זהורית מלבין ולא היה נר מערבי דולק והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי אמר לו היכל היכל מפני מה אתה מבעית עצמך יודע אני בך שסופך עתיד ליחרב וכבר נתנבא עליך זכריה בן עדוא [3]פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך אמר רבי יצחק בן טבלאי למה נקרא שמו לבנון שמלבין עונותיהן של ישראל אמר רב זוטרא בר טוביה למה נקרא שמו יער דכתיב [4]בית יער הלבנון לומר לך מה יער מלבלב אף בית המקדש מלבלב דאמר רב הושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירות בזמניהן וכיון שהרוח מנשבת בהן היו נושרין פירותיהן שנאמר [5]ירעש כלבנון פריו ומהן היתה פרנסה לכהונה וכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יבשו שנאמר [6]ופרח לבנון אומלל ועתיד הקב"ה להחזירה לנו שנאמר [7]פרוח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה: נתנן על שני השעירים: תנו רבנן עשר פעמים מזכיר כהן גדול את השם בו ביום ג' בוידוי ראשון ושלשה בוידוי שני ושלשה בשעיר המשתלח ואחד בגורלות וכבר אמר השם ונשמע קולו ביריחו אמר רבה בר בר חנה מירושלים ליריחו עשרה פרסאות וציר דלתות ההיכל נשמע בשמונה תחומי שבת עזים שביריחו היו מתעטשות מריח הקטורת נשים שביריחו אינן צריכות להתבשם מריח קטורת כלה שבירושלים אינה צריכה להתקשט מריח קטורת אמר רבי (יוסי בן דולגאי) עזים היו לאבא בהרי (מכמר) והיו מתעטשות מריח הקטורת אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה סח לי זקן אחד פעם אחת הלכתי לשילה והרחתי ריח קטורת מבין כותליה אמר ר' ינאי עליית גורל מתוך קלפי מעכבת הנחה אינה מעכבת ורבי יוחנן אמר אף עלייה אינה מעכבת אליבא דרבי יהודה דאמר דברים הנעשין בבגדי לבן מבחוץ לא מעכבא כולי עלמא לא פליגי דלא מעכבא כי פליגי אליבא דר' נחמיה מ"ד מעכבא כר' נחמיה ומאן דאמר לא מעכבא הני מילי עבודה הגרלה לאו עבודה היא איכא דאמרי אליבא דרבי נחמיה דאמר מעכבא כולי עלמא לא פליגי דמעכבא כי פליגי אליבא דר' יהודה מאן דאמר לא מעכבא כרבי יהודה ומאן דאמר מעכבא שאני הכא דתנא ביה קרא [8]אשר עלה [9]אשר עלה תרי זימני מיתיבי מצוה להגריל ואם לא הגריל כשר בשלמא להך לישנא דאמרת אליבא דרבי יהודה כולי עלמא לא פליגי דלא מעכבא הא מני רבי יהודה היא

אלא

חמצן. גזלן: **אשרו חמוץ.** החזיקו הגזל: **ולא חומץ.** לא שייך הכא אלא [בסנהדרין] (דף לה.) שלמדנו מכאן שמזקקין לתובע תחילה: **מלברך בשם.** מלברך ברכת כהנים את העם בשם המפורש * שלא היו כדאי: **נפתחות מאליהן.** סימן לאויבים לבא וליכנס: **וכבר נתנבא עליך.** שפתיחה זו היא סימן לחורבן: **שלשה בוידוי ראשון.** של פר אנא השם חטאתי אנא השם כפר לפני ה' תטהרו: **ואחד בגורלות.** לה' חטאת: **וכבר אמר.** כלומר וכבר היה מעשה שהלך קולו עד יריחו: **כלה.** דרכה להתקשט בבשמים: **בהרי מכמר.** שם המחוז: **והרחתי ריח קטרת.** מקטורת שנעשה בו בעוד המשכן בשילה: **עליית גורל מתוך קלפי מעכבת.** עבודה שאין השעירים מתפרשין זה לשם וזה לעזאזל אלא ע"פ הגורל לפיכך צריך לראות איזה עלה בימין ויהא שעיר של ימין נקבע בו ומי זה עלה בשמאל ויהא שעיר של שמאל נקבע בו: **אבל הנחה.** של גורל על השעיר אינה מעכבת אפילו לא הניחו עליו שהרי הוקבע של ימין בגורל שעלה בימין וכן שעיר השמאל לגורל שמאל: **אף עלייה אינה מעכבת.** ואם יקרא הכהן שם חטאת על האחד ושם עזאזל על חבירו הוקבעו בלא הגרלה שאין הגרלה מעכבת אלא שחיסר מצוה: **אליבא דרבי יהודה כו'.** בפרק הוציאו לו (לקמן דף ס.) פליגי ר' יהודה ור' נחמיה אם שינה בסדר עבודות להקדים את המאוחר ואמר ר' נחמיה כל סדר העבודות שנעשות בבגדי לבן בין בפנים כגון לפני לפנים בין מבחוץ כגון בהיכל או בעזרה מעכב דחוקה דכתיבא בענינא דאחרי מות עלייהו כתיבא ור' יהודה אומר לא כתיבא חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים הלכך הגרלה שהיא אינה נעשית מבפנים אלא מבחוץ לר' יהודה דאמר אדברים שנעשים מבחוץ לא כתיבא חוקה: **דכולי עלמא לא פליגי.** דאפילו ר' ינאי מודה דלר' יהודה לא מעכבא דהא לא כתיב בהו עיכובא: **כי פליגי אליבא דרבי נחמיה.** דאמר חוקה אכל דברים הנעשים בבגדי לבן כתיבא וזו בבגדי לבן היא כדכתיב בעניינא: **הני מילי.** דכתיב חוקה לעיכובא בעבודה הוא דאתא לעיכובא ר') (עד *) כאן לא אמר רבי נחמיה דכתיב חוקה בעבודה לעכובא כגון חתיית גחלים מן המזבח ושחיטת פר דעבודות נינהו ופסולות בכהן אחר אבל הגרלה דלאו עבודה היא שכשרה בסגן למאן דאמר לעיל הסגן וכ"ג מכניסין ידיהן של ימין בקלפי אימא הכא מודה ר' נחמיה דלא מעכבא): **כולי עלמא לא פליגי דמעכבא.** דקאמר חוקה עלייהו כתיב: **שאני הכא דתנא בה קרא.** אף על גב דחוקה לאו עלה קיימא לעכב מעכבא שהרי שנה עליו הכתוב לעכב ומקרא יתירא נפקא לה עיכובא:

אלא

ציר דלתות ההיכל היה נשמע בשמונה תחומי שבת. תימה דבמסכת תמיד פ"ג (משנה ח) תנן מיריחו היו שומעין קול שער גדול שנפתח ומוכח התם דהוא שער היכל ויש לומר דצירי דלתות לא היו נשמעין אלא ח' תחומי שבת אבל השער עצמו נשמע ביריחו אי נמי מתוך ח' תחומי שבת היו מרגישין קול צירי הדלתות שכל אדם יכול להרגיש שהוא קול צירים ומיריחו היו שומעין קול הברה בעלמא אבל מי שלא היה יודע לא היה מרגיש מה קול היה זה וכן פירשתי ספ"ק (דף כ. ד"ה והיה) גבי גביני כרוז: **כלה** שבירושלים לא היתה צריכה להתבשם מריח הקטרת. תימה דאמר פרק כל שעה (פסחים דף כו.) קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה ודייק מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא מאי לאו לאותן העומדין בפנים דלא אפשר וקא מיכוון ואביי לאותם שבחוץ א"כ לאביי היו עושין איסור בכל יום ויש לומר אינו אסור אלא שלא יקרבו עצמן לעזרה כדי להריח יותר: **דתנא** ביה קרא אשר עלה כו'. ומאן דאמר לא מעכבת סבירא ליה כיון דלא כתב לווי אע"ג דתנא ביה קרא לא מעכבא מידי דהוה אבלילה דתנן (מנחות דף יח:) אם לא בלל כשר אע"ג דכמה זימנין כתיב בלילה בלילה אלא כיון דלא כתיב בלשון לווי לא מעכבא ולמאן דאמר מעכבא לא דמי לבלילה דשאני הכא דאהכי חוקה קאי כיון דמחוקה גמרינן לעיכובא לשאר מילי שבפרשה גמרינן נמי מינה להגרלה כיון דתנא בה קרא כל דהו:

תני

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הל' ו:
ו ב שם פ"ג הל' ג:

◆

תורה אור השלם

1. אלהי פלטני מיד רשע מכף מעול וחומץ: תהלים עא ד
2. למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה: ישעיהו א יז
3. פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך: זכריה יא א
4. ושלש מאות מגנים זהב שחוט שלשת מנים זהב יעלה על המגן האחת ויתנם המלך בית יער הלבנון: מלכים א י יז
5. יהי פסת בר בארץ בראש הרים ירעש כלבנון פריו ויציצו מעיר כעשב הארץ: תהלים עב טז
6. גוער בים ויבשהו וכל הנהרות החריב אמלל בשן וכרמל ופרח לבנון אמלל: נחום א ד
7. פרח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה הדר הכרמל והשרון המה יראו כבוד יי הדר אלהינו: ישעיהו לה ב
8. והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל ליי ועשהו חטאת: ויקרא טז ט
9. והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני יי לכפר עליו לשלח אתו לעזאזל המדברה: ויקרא טז י

◆

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מלברך בשם כו'. שלא היו כדאי. עי' סוטה דף לח ע"א תוס' ד"ה הרי אלו אומר:

◆

מוסף רש"י

אשרו חמוץ. החזיקו את הגזול ולא את הגזלן (סנהדרין לו.). דברים הנעשין בבגדי לבן מבחוץ. כגון הגרלה ווידוי וספיכת סירים וכל מתנות הפריכת ומזבח הזהב, לא מעכבא. אם הקדים לכן דבר מאוחר אין אלו מעכבין עליו לפוסלו (לקמן ס.).

◆

רבינו חננאל

וכל אותן מ' שנה היה מזדמן לו בכל יום הכפורים זקן לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס ויוצא עמו. אותה שנה שמת נזדמן לו זקן לבוש שחורים ועטוף שחורים נכנס עמו ולא יצא עמו וכיון שראה כן אמר בשנה זו מת. חלה אחר הרגל (ח') [ז'] ימים ומת. ונמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם. ארבעים שנה [קודם] חורבן הבית היו דלתות ההיכל נפתחות מאיליהן, עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי ואמר כבר נתנבא עליה זכריה בן עידו ואמר פתח לבנון דלתיך (אשר בארזך). נקרא לבנון מפני שמלבין עונותיהם של ישראל. נקרא יער שהיה מלבלב ומוציא פירות כיער. ת"ר י' פעמים מזכיר כהן גדול השם בו ביום. ג' בוידוי ראשון וג' בוידוי שני וג' בשעיר המשתלח וא' בגורלות. וכבר אמר אנא השם בקול נמוך ואחר כך הרים קולו ונשמע קולו ביריחו. א"ר יוחנן מירושלים עד יריחו י' פרסאות. תנא ציר ההיכל הוה נשמע בח' תחומי שבת כו'. א"ר ינאי עליית גורל מתוך קלפי מעכבת. הנחה על שני השעירים אינה מעכבת. ור' יוחנן אמר אפי' עלייה אינה מעכבת. ומה נתינה דכתיב ונתן אהרן אינה מעכבת, עליה דלא כתוב בה והעלה הכהן לא כל שכן שאינה מעכבת. ואם הקדים מעשה לחבירו כגון שחיטת הפר אם הקדימה להגרלה אינה מעכבת. אליבא דר' יהודה דאמר דברים הנעשין בבגדי לבן בחוץ לא מעכבי כולי עלמא לא פליגי. אליבא דר' נחמיה כו'. חלוקת ר' יהודה ור' נחמיה מפורשת באחרית פרק הוציאו לו את הכף. וכולי עלמא וידוי הפר והשעיר, והגורלות עלייתן ונתינתן על השעירים, וחפינת הקטורת ונתינת על הכף, ותחיית הגחלים בבגדי לבן בחוץ הן. איכא דאמרי אליבא דר' נחמיה דאמר מעכבה כולי עלמא לא פליגי. כלומר ר' ינאי ור' יוחנן מודו דמעכבה. כי פליגי אליבא דר' יהודה. ר' יוחנן כר' יהודה, ור' ינאי אמר לך בהא אפילו ר' יהודה מודה דעליית גורל אע"פ שהיא בחוץ מעכבה. מדכתיב שתי פעמים אשר עלה, הכתוב שנה עליו לעכב. מיתיבי לר' ינאי מצוה להגריל [ואם לא הגריל] כשר.

מסורת הש"ס

א) [נ"ל רב וכ"א בקדושין נג.], ב) [סנהדרין לה.], ג) מנחות קט: [תוספ' סוטה פי"ג ה"ח], ד) [וע' תוס' מנחות קט: ד"ה נזדמן], ה) [הטעם לזה ע' תוס' סוטה לח. ד"ה הרי], ו) [ר"ה לא:], ז) [נ"ל עדו דבזכריה כתיב זכריה בן ברכיה בן עדו הנביא וכ"ה בע"י], ח) לעיל כא., ט) בע"י הגיה הקרא גוער בים וגו' והוא רישא דקרא של ופרח לבנון אומלל, י) [תוספתא פ"ב ה"ג], כ) לעיל כ:, ל) [לא:], מ) [ע' תוס' כתובות סו: ד"ה לא נאמרו], נ) תמיד ל:, ס) [שם איתא אליעזר בן דגלאי], ע) במשנה שבמשניות איתא בהרי ובמשנה שבגמרא אי' כבר], פ) [נ"ל מכוור וכ"א במשנה דביומתן ובירושלמי כמדבר (לג) ארץ יעזר מתרגמי' ארעא דמכוור] וכן גרס הערוך בערך הר אולם בערך מכבר גרסתו מכבר, צ) לקמן ס. [זבחים מ.], ק) [מנחות יט: וש"נ], ר) רש"ל מ"ז, ש) בפ"ח כל המוקף לפני ד"ה כי פליגי.

◆

תוס' ישנים

נכנס עמי ויצא עמי. בירושלמי פריך והכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד ודרשינן אפילו אותם שכתוב בהם ופניהם פני אדם ומתרץ כגוד הקדוש ברוך הוא היה: עשר פעמים מזכיר כ"ג את השם כו'. היינו השם המפורש דאי שם של ד' אותיות היה מזכיר כמה פעמים ביום בתפלתו וכן מפרש נמי בירושלמי: וציר דלתות ההיכל היה נשמע עד ח' תחומי שבת. ופליגא אהך משנה דתמיד דקתני דמיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח כדפרי' לעיל בפ"ק (דף כ: ד"ה והיה): כלה שבירושלים אינה צריכה להתבשם. אבל כלה שביריחו צריכה להתבשם שהכלות מתבשמות יותר משאר נשים. ושל בית אבטינס דאמרו לעיל (דף לח.) שהיו מתנין לנשותיהן שלא יתבשמו יש לומר שלא היו עומדין בירושלים וגם רחוק מיריחו היו והא דאמרינן בכתובות פרק מציאות האשה (דף סו:) החתן מקבל עליו עשרה דינרים לקופה של בשמים בירושלים פי' שהיו מתבשמות יותר משאר נשים וי"ל שעשירות שבכן היו מתבשמות אע"פ שלא היו צריכות ול"ת ואיך היו מריחין והא אמרינן בפסחים בפרק כל שעה (דף כו.) קול ומראה וריח אין בהן מעילה ומוקי לה התם אחר שתעלה תימרתו הא איסורא מיהא איכא וי"ל דהוי כמו לא אפשר ולא קמכוין דהא ממילא היתה כל העיר מתבשמת אבל איסורא איכא כשמתכוין ומהאי טעמא נמי [טפי] איכא למיסר קודם שתעלה תימרתו ובית אבטינס נמי כשהיו מפטמין היה מותר להריח מהאי טעמא דפרישית ה"ר אלחנן. ורבי אומר כי בית אבטינס היו פוטמין נחיריהם יפה שלא היו מריחין בשעת פיטום כדתניא בכל שעה (שם) והמריח בה פטור אלא שמעל אך א"ל דניחא לפי': בהרי מכמר. הרי הגלעד נתרגם של כתובים טורי מכמר פי' דרכן של עזים להיות רעות א) כדכתיב כעדר העזים שגלשו מהר גלעד: הנחה אינה מעכבת. ול"ת לההי לישנא קמא דלית ליה עלייה מעכבא מטעמא דתנא ביה קרא אלא מטעמא דסבר ליה כרבי נחמיה מנא ליה דלא מעכבא הנחה הלא בסדרה כתיב ונתן אהרן על שני השעירים גורלות ולקמן נמי בשמעתין פשיטא לן דצריך הנחה לכל הפסות למליה ולמה לא תעכב וי"ל דוייל האזל והם כבר מגורלין שניהם אין סברא שתעכב ההנחה ותימה היכי חשיב הכא הגרלה דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ והא בסוף הוציאו לו חשיב חפינה דברים הנעשים בבגדי לבן בפנים דאזיל וצורך פנים הוא ומתרץ ה"ר אלחנן דשאני הגרלה שהיא כמו כן צורך חוץ לשעיר המשתלח ועוד מתרץ דמטעמא דהגרלה לאו עבודה היא מהכי לענין זה הטעם דצורך פנים כפנים דמי ואפילו נחשב שחיטה כצורך פנים לר' יהודה כמו חפינה בסוף פרק הוציאו לו כדפירש"י על פלוגתא דר' יהודה ור' נחמיה דלקמן ואע"ג דשחיטה לאו עבודה היא מכל מקום שחיטה עדיפא דשייך בה פגול ומיחייב עליה בחוץ אבל הגרלה אינה רק במקום ב) קריאה ולא שייכא מידי לעבודה ירכי אירך דהגרלה נמי חוץ היא לשעיר הנעשה בפנים לשחיטה יקבלה שעושין תחילה:

א) נ"ל שם. ב) נ"ל קריאה שם.